

ЗАМАН

Газета издается на балкарском языке с 1924 года

Интернет-версия: gazeta.zamankbr.ru

КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ
ПАРЛАМЕНТИНИ ЭМ ПРАВИТЕЛЬСТВОСУНУ ГАЗЕТИ

ВРЕМЯ

ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА
КАБАРДИНО-БАЛКАРСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Селектор кенгеш

Эл мюлкнү минерал семиртгичле эмда отлукъ-жау материалла бла жалчытыргъа

Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны къуллугъун болжаллы халда толтургъан **Казбек Кокков** тунене Москвада **Дмитрий Медведевни** таматалыгында бардырылгъан селектор кенгешге къатышханды. Анда сёз жаз башы эл мюлк сабан ишлени тынгылы къурауну юсюнден баргъанды.

Кюнню повесткасыны баш магъаналы темалары аграрчылары минерал семиртгичле эмда отлукъ-жау материалла бла жалчытыу болгъанды: «Саулай алып айтханда, болум осал туююлду, быйылны биринчи кварталында биз тухучлу жетишимлеге жетгенбиз. Ол эл мюлк чыгарычулагъа урлукъ себиуну чурумсуз бардырыргъа себеп боллугъуна ийнабыз. Биз регионлагъа ырыскы жибергенлей турабыз, бюгюнлюкге 110 миллиард сом чакълы

бир бёлонгенди. Алай бла бай тирлик жыйыллыгына ышаныргъа эркинбиз», - деп чертгенди Д.А. Медведев.

Оператив кёрумдюлеге кёре Къабарты-Малкъарда жазлык сабанла 236 минг гектарны аладыла. Урлукъ себиуну иш тийишли материал-техника хазна бла жалчытылынады: урлукъла, минерал семиртгичле, отлукъ-жау материалла эмда эл мюлк техника бла. Ол а жаз башы-сабан ишлени агротехника жаны бла къысха заман ёлчөмде тамамларгъа онг берликти. Жазлык битимлени 1 июндан кеч къалмай жерге тошюрюк план барды.

КЪМР-ни Башчысыны бла
Правительствоуну пресс-службасы.

Жыйылыу

Тозурагъан юйлеге тургъанлары барын да талай жылдан жангъы журтлагъа кёчюрюп бошаргъа таукелдиле

Тюнене Къабарты-Малкъарны Правительствоуну башчысы **Мусукланы Алий бардыргъан** кезиулю кенгешде **финансла, промышленность, мюлк, транспорт, къурулуш эм башха сферала бла байламлы талай магъаналы бегимлени проектлери сюзюлюп къабул этилгендиле. Жыйлыула министрваланы бла ведомстволаны эмда жер-жерли администрациялары башчылары да къатышхандыла.**

Республиканы быйылгъа эмда келир эки жылгъа бюджетине тюрлениуле сингдирирге оную этилгеннини юсюнден КЪМР-ни финансла министрине къуллугъун толтургъан **Елена Лисун**

билдиргенди. Ол айтханга кёре, бу оную бюджетге алгъада белгиленгенден эсе асламыракъ ахча тошериги бла байламлыды. Сёз ючюн, ал тергеулеге кёре налогладан эмда башха төлеуледен

къошакъ халда 249,6 миллион сом жыйыллыккъды, къыралны бюджетинден а 238,1 миллион сом артыкъ келликти. Анга кёре тергегенде республиканы бюджетине 34,69 миллиард сом тошерикди, ол санда 11,6 миллиарды налогладан эмда башха төлеуледен жыйыллыккъды, къалгъаны уа къырал берген къайтарылмазлыкъ ахча боллукъду.

Ахыры 2-чи бетдеди.

Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны келечисини юсюнден Къабарты-Малкъар Республиканы Башчысыны

УКАЗЫ

«Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясыны юсюнден» Къабарты-Малкъар Республиканы Законуну 6-чы статьясыны 10-чу кесегине тийишлиликде бегим этеме:

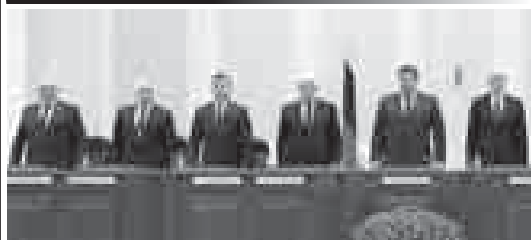
1. **БЕШТОКОВ Мурат Хамидбиевичи** Къабарты-Малкъар Республиканы Айырыу комиссиясына къол кётюрюрге эркинлиги болгъан келечисинча къошаргъа
2. Бу Указ анга къол салынган кюнден башлап кючюне киреди.

Къабарты-Малкъар Республиканы
Башчысыны къуллугъун болжаллы
халда толтургъан

К. КОКОВ

Нальчик шахар, 2019 жыл 3 апрель, №26-УГ

Конференция

Парламентаризмни айнытыула себеп болуу

4 апрельде Ставропольда Шимал-Кавказ парламент ассоциацияны X конференциясы бардырылгъанды. Анга Къабарты-Малкъардан республиканы законла чыгарычу органы спикерини орнубасары **Жанатайаны Салимни** башчылыгында делегация къатышады. Аны къауумна Законодательство, къырал къурулуш эм жер-жерли самоуправление жаны бла комитетни башчысы **Борис Мальбахов**, Экономика, инвестицияла эм

Карныш да киргендиле. Конференцияны повесткасы байды дегге боллукъду. Регионну парламентарийлерине барысына да магъаналы соруулары сюзгенден сора РФ-ни Къырал Думасына законодательный башламчылыкъла берилликдиле.

Шимал-Кавказ парламент ассоциация регионну законла чыгарычу органларын бирикдиреди. Аны баш борчлары округда парламентарийлени ишлерин бир низамгъа келтириу,

предпринимательство жаны бла комитетни таматасы **Заур Апшев**, Спорт эм туризм жаны бла комитетни председатели **Арсен Барагунов**, Аграр политика, экология, табийгъатны хайырлануу эм жер халла жаны бла комитетни башчысы **Мокъаланы Кемал**, Билим беруу, илму эм жаш төлю политика жаны бла комитетни келечиси **Игорь**

байламлыкъланы кючлеу, праволу къыралны, демократияны, парламентаризмни айнытыула себеплик этиу болгъанларын айтырады.

Депутатла Ставрополь крайны Думасыны 25-жыллыгын белгилеу жумушлагъа да къатышадыла.

КЪМР-ни Парламентини
пресс-службасы.

Тозурагъан юйледе тургъанланы барын да талай жылдан жангъы журтлагъа кёчюрюп бошаргъа таукелдиле

Ахыры. Аллы 1-чи бетдеди.

Къоранчланы юсюнден айтханда, ала да азмаз артыкъ боллукъдула, дегенди Елена Лисун. Аланы ёлчечи 238,1 миллион сомгъа кёбейип, 34 миллиарддан атларыкъдыла. Дагъыда транспорт налогдан неллай бир жыйыллыгына кёре регионну жол фонду къоранчлары да тийишдирилгенди.

Башында сагъыналгъан къошакъ халда жыйыллыкъ ахча толусунлай республиканы банклагъа борчларын жабаргъа жиберилликти. Аны ёлчечи уа, келир жылны аллына 10,398 миллиард сом боллукъду. Министрни къулгубун толтургъан айтханда кёре, ол республика кеси бир жылгъа ишлеген ахчаны 86 процентни тутады.

Елена Лисун КъМР-ни бытыргъы бюджетни къалай толтурулгъаны юсюнден да билдиргенди. Алай бла ол кезиуде регионну бохчасына 31,5 миллиард сом тюшгенди (план бла белгиленгенни 99,1 проценти) эмда 29,7 миллиард сом къоранчла этилгенди. Налогладан эмда башха төлеуеден эки процентге асламыракъ жыйылып 11,9 миллиард сом келгенди.

Бюджетге жыйылгъан ахчада налогла 34 процентни алгъандыла (10,7 миллиард сом), къырал берген къайтарылмазлыкъ финансла уа - 62 процентни. Андан къалгъаны башха жерледен келген төлеуедиле. Бурун-

гу жыл бла тенгледиргенде, бытыр оюнч процентге асламыракъ налог жыйылгъанды.

Докладчы белгилегенича, бытыр артыкъ иги онгла болмагъанлыкъгъа, республика кесини социал борчларын толусунлай тамам этгенди. Бюджетни бар къоранчларында 22,5 миллиард сом бу сферагъа жиберилгенди. Бурунгу жыл бла тенгледиргенде, анга алты процентден артыкъ ахча къоратылгъанды.

Правительствону башчысы орунбасары – инфраструктура эмда цифралы айнуу министрствону таматасы **Владимир Болотоков** 2019-2024 жылланы ичинде бардырылыкъ «Къабарты-Малкъарда жашау этерге жарамгъан фонду азайтуу жалчытуу» деген республикалы программаны туура этгенди. Анда айтылгъаныча, беш жылны ичинде тозурагъан 58 юйде жашагъанлагъа мадар этерге керекди. Ол а битеу да 17,3 минг квадрат метр болады. Тийишли ишлеге 519,5 миллион сом къоратыргъа тюшерикди. Аны кёп къалмай барын да (514,3 миллион) ЖКХ-ны реформированиясын этиу фонд берликти, къалгъаны уа республиканы бюджеттен жиберилликти. Жангы жашау журтлагъа быйыл 81 адам кёчерикиди. Ала бары да Зольск районда жашагъанладыла. Башха муниципалитетледе

уа программа келир жылдан ишлеп башларыкъды.

Мусукланы Алий программаны магъаналыгъын, аны бла бирге къыйынлыгъын да белгилеп, жер-жерли администрацияланы башчыларына бу ишге аллындан окъуна хазырлап башларгъа кереклисин чертип айтханды.

Владимир Болотоков дагъыда «Шёндюногъа сахар тийре» деген программаны чеклеринде быйыл не мадар этиллигин билдиргенди. Анга кёре жылны ахырына дери 28 жамауат тийрени бла 145 арбазны тап халгъа келтирме умул барды. Программа бардырылыкъ жылланы ичинде уа биринчилеринден 136 объект тамамланырыкъды, экинчилеринден а - 548. Ишлени барына да 259 миллион сом къоратыллыкъды.

Ызы бла экономиканы айнытуу министр **Рахайланы Борис** КъМР-ни Правительствосуна бла «China Petroleum Technology and Development Corporation», «China Kunlun Contracting and Engineering Corporation» эмда «ETANA» компаниялары арасында бизни республикада промышленность комплекси къурау жаны бла этилген келишимни тамамларкъ ишчи къауумну юсюнден билдиргенди. Къабарты-Малкъарда бардырыла тургъан эмда бардырыл-

лыкъ инвестициялы проектлеге къарагъан правительстволу комиссияны къауумун къабыл этерге кереклисин да айтханды.

Кенгешде дагъыда комплекс халда кадастр ишлени тамамларча районланы бла шахар округланы бюджетлерине субсидияла жиберуно юсюнден айтылгъанды, эл мюлкө талай сфералада ишлегенлени ахча бла ондуруу жорукълада тюрлениуле синдириллиги да туура этилгенди. Дагъыда бегимлени бири бла республиканы иелигинден Нальчик шахаргъа школгъа дери билим берген бир учреждение кёчюрюлгенди. Анда 140 жер барды, объектни багъасы кёп къалмай 112 миллион сом болады.

Бегимлени арасында республиканы Жол фонду тийишли жер-жерли фондлагъа 3,6 миллионгъа аслам сом жиберлигини, Ново-Ивановское элде 2022 жылгъа дери төрт жюзден артыкъ окъучугъа орта школ ишленирини, къолунда болгъан ушкокну эмда чачдыруучу затланы правону къоруулау органлагъа кеси эркинлиги бла элтип бергенлени ахча бла ондуруу юсюнден билдиргенлери да бар эдиле. Аны бла сюзюуге чыгарылгъан проектлени бары да къабыл этилгенди.

УЛБАШЛАНЫ Мурат.

Коллегия

Бёлюмню жетишимлеринде мал докторланы юлюшлери асламды

КъМР-ни Ветеринария управлениясыны жыйылыуунда аны бытыргъы ишини эсеплери чыгаргъандыла. Коллегиягъа Правительствону Председателини биринчи орунбасары – эл мюлк министр Сергей Говоров, республиканы Башчысыны кенгешчиси Уяналаны Аминат, Россельхознадзору КъМР-де эмда Шимал Осетия – Аланияда таматасыны къуллугъун толтургъан Дмитрий Меркулов, Управленида Жамуат советни башчысы Хашауа Моламусов, районланы тамата ветеринар врачлары эм башхала къатышхандыла.

Ведомствону башчысы **Аслан Арамисов** билдиргенге кёре, бытыр республиканы тийресиинде жукъгъан мал аурууланы жайылыулары жаны бла болумну игилендирме, ветеринария законодательствогъа бузукълукъла болдурмагъа республиканы аш-азыкъ къоркъуусузлугъун жалчытуугъа артыкъда уллу эс бурулгъанды. Специалистлени къармашууларыны хайыры бла регионда мал аурууланы жайылыуларына чек салыргъа, бирлерин арталыда болдурмагъа, алай бла халны игилендирме къолдан келгенди. Аны себепли малчылыкъда производство кёрюмдюле къуандырырча болгъандыла.

Заманында мадар этилгени себепли бытыр нодулярный дерматит республикада бир малгъа да жукъмагъанды. План бла белгиленген битеу ветеринар-профилактика эмда диагностика жумушда да толусунлай тамамлангъандыла. Ол санда 2,5 миллион тууаргъа, 1,4 миллион ууакъ аякълы малгъа, 63 миллиондан артыкъ юй къанатлыгъа эмда 81 минг тонгузгъа дарман салыннганды.

Ол къоркъуулу ауруу юсюнден айтханда уа, Россейни Эл мюлк министрствосу анга къажу вакцинадан бытыр төрүнчө кварталда 1,4 миллион малгъа жетерча жибергенди. Ол а бар илемлени жалчытханды. Дагъыда республикагъа къурутгъан ауруудан сакъланырча дармандан 30 минг доза келтирилгенди. Ахыр беш жылны ичинде алай иш биринчи кере болгъанды.

Отчёт кезиуде бруцеллёз квозгъалгъаны ючюн 144 жерде карантин кийирилген эди, - дегенди Аслан Арамисов. - Быйылгъа аладан 134-сюнде болум иги тюрленгенди. Башха жерледе уа тийишли иш барады.

Докладчы быллай шартла да келтиргенди: бытыр Къабарты-Малкъарда электрон ветеринар сертификация беруу жаны бла «Меркурий» система синдирилип, толусунлай ишлеп башлагъанды. Районланы бла шахар округланы барында да аны бла байламлы ишчи жерле къуарылгъандыла, специалистле да тийишли билим алгъандыла. Быйыл биринчи январьгъа системада эсепде 14747 мюлк бла энчи

предприниматель бар эди. Предприятияланы, рынокланы эмда надзорлукъ этилирге тийишли башха объектлени тизмесинде уа - 6338. Сау жылны ичинде «Меркурийде» 230 мингден артыкъ ветеринар документ жарашдырылгъанды.

Ведомствону жууаплылыгында болгъан ишлени эмда жумушланы тамамлау гъа аны специалистлери бла бирге, Эл мюлк министрствону, Россельхознадзору, Роспотребнадзору, прокуратураны, жер-жерли самоуправление органланы келечилери да къатыша тургъанларын билдиргенди ол. Ызы бла Къабарты-Малкъарны ветеринария медицина арасыны эсеплерини юсюнден да къыска айтылгъанды. Коллегиягъа келгенлени тийишли шартла бла аны башчысыны къуллугъун толтургъан **Батталаны Азрет** шагырейлендиргенди.

Ахырында **Сергей Говоров** республиканы ветеринария службасыны бытыргъы ишини бийик багъа бергенди, коллегаларын быйыл да алай тири, къармашуулу болургъа чакъырып, жетишимле тежегенди. Баш борчланы арасында уа ол малланы санын сакълануу, къоркъуусуз эмда таза продукция чыгарууу къырал ветеринар надзору тынгылы тамамлауу, документлени электрон халда жарашдырууу эмда жумушланы да алай толтурууу бек магъаналыгъа санагъанды.

ОМАРЛАНЫ Мурат.

Проект

Лекцияла, тренингле, мастер-классла

Кёп болмай Москвада «Мен сагъыш этеме» деген битеуроссей семинар болгъанды. Анга Халкъ мюлкюню эм къырал къуллукъну Россей академиясыны (РАН-ХиГС) Шимал Кавказда бёлюмюню студенти Гузойланы Далхат да къатышханды.

Бу жол семинарда «Полдень» проектни толтуруучу директору Марина Рычинская, Экономиканы бийик школуну келечилери - профессор, экономиканы илмуланы доктору Евгений Готмакер, социал илмуланы факультетини профессору Светлана Барсукова, тамата илму къуллукъчусу Генрих Пеникас, Ю. Левада атлы аналитика араны тамата-

сы Лев Гудков, тарыхчы Ирина Карацуба, филолог, политолог, жазычу, журналист эм драматург Денис Драгунский да лекцияла окъугъандыла, ушакъла бардыргъандыла.

Проектте 18-25 жыллары болгъан Россейни эм СНГ-ны студентлери бла аспирантлары къатышхандыла. Аны чеклеринде лекцияла, тренингле, мастер-классла, оюнла бардырыладыла. Экономика, социология, политология, право эм журналистика жаны бла экспертле докладла окъуйдула, тубеишуле ётдюредиле.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Маданият

Малкър театр Тюркге хазырланады

Къулий Къайсын атлы Малкър къырал драма театр Тюркде бардырыллык «Бир солуу бла бир ауаз» деген Халкъла аралы фестивалыга къатышырылды. Тюрк тилли труппаланы байрамы 18-28 апрельде Коныя шахарда ётерикди. Анга Болгариядан, Грециядан, Иракдан, Россейден, Къазахстандан,

Азербайджандан коллективле келликдиле. Бизни артистлерибиз сахнага 25 апрельде чыгъарыкъдыла. Ары ала Б.Нушични пьесасына кёре салынган «Философияны доктору» спектакльни элтирге онуюлашандыла.

ТАППАСХАНЛАНЫ Аминат.

Тюрленнуге

Абитуриентлеге ахшы онгла

Къабарты-Малкър къырал университетде болган тубешинде сёз быйыл бийик окъуу юйге киричра жангы амалла къуралгъанларыны юсюнден баргъанды. Аны проректор Артур Кажаров бардыргъанды. Ол айтханга кёре, быйыл абитуриентле бир жолга эки бёлюмге кириге, 1-3-чю курслада окъугъанла уа экинчи профессионал билим алырга боллукъдула.

Аллай онг ЕГЭ-де 180 баллдан аз алмагъанла берилликди. Ол экзаменлени эселлерин юч жылны ичинде хайырланьырга жарагъаны бла байламлыды. Дагъыда очный формада экинчи бийик билим алырга сойгенле ахчаны тёртден бирин тёлерикиди.

Быйыл КъМКЪУ-да социология бёлюм да ачылыкъды. Дагъыда бир жангылык: энди

предметден 100 балл жыйгъанла, сора дагъыда битеуроссей олимпиадалада хорлагъанла бла университет кесинде ишлерге къоярга неда усталыгына кёре урунурга болушурга келишим этерикди. Аны ючюн а студент бюджет халда окургуа эмда вузну къызыл дипломга

«Филологияда» эки тилге окъутурукъдула. Сёз ючюн, къарачай-малкър эм орус, адыг эм орус, инглиз эм немис, немис эм француз.

Экзаменледе 270 баллдан аз алмагъанла неда бир тюрлю

бошарга керекди. Андан сора да, жоз баллары болгъанла эмда битеуроссей олимпиадалада хорлагъанла биринчи семестреде бир жолга 100 минг сом тёлерикиди.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Ангылатыу

Жалган пенсия алгъанлагъа аны къайтарырга тюшерикди

Пенсия фонддан тёленинген пособиялары асламысы социал магъаналыдыла. Кёбюсюнде ала адамны иши жокъ эсе неда ол социал жумушла бла кюреше эсе бериледе. Ол тизмеге урунмагъан пенсиячылары айлыкъларын жашау этерге жетерик ахчаны эм аз ёлчмине жетдирир ючюн къошулган ахча, сакъат сабийлеге неда абадан адамлага къарагъаны ючюн берилген тёлелеу да киреде. Алай инсан урунуп башлагъанлай, аны ючюн иш бла жалчъгъан организация фонда страхов тёлелеу ётдюрюк башлайды, аны бла адамны пособиялага эркинлиги да сыйырылады.

Экинчиси, ёксюз сабийге 18 жылы толгъунчу къырал ахча

бла болушады, ол окъуугъа кирмей къалса уа, ол тыйылырга тийишлиди. Студент болуп окъуудан кетсе неда къысталса, диплом алса, тёлелеу бериллик тыйолдуле. Сакъат неда къарт адамга къарагъанга да, башда сагъынлгъаныча, ол ишлемей эсе, фонддан ахча бериледи. Алай саусуз ёлсе, аны пособияны алырга эркинлиги болмай къалады.

Быйыл эм тёлелеу берилерге тийишли болмагъан башха кезилени юсюнден инсан фонда заманында билдирмесе, андан артыкъ тёленинген ахчаны къайтарырга изленирикти. Ол толтурулмаса, иши сюдге берилликди.

КУЛЬЧАЛАНЫ Зульфия.

КъМР-ни Жамауат палатасыны миллетле эмда конфессияла аралы халланы игилендириу жаны бла комиссияла аралы ишчи къауумуну кёп адам къатышып бардырылган жыйылыууну РЕЗОЛЮЦИЯСЫ

КъМР-ни Жамауат палатасында 2019 жылда 21 мартда КъМР-ни Жамауат палатасыны миллетле эмда конфессияла аралы халланы игилендириу жаны бла комиссияла аралы ишчи къауумуну жыйылыуу кёп адамны къатышыуу бла бардырылганды. Аны кезиуонде Къабарты-Малкърда миллетлени араларында бюгонню болумга къаралганды.

Жыйылыуга къатышханла республиканы социал эмда экономика жаны бла да айныуна чырмау этген сылтаудан къутулур ючюн миллетлени араларында келишулюк болурга кереклисин, мамырлыкдан бла ырахатлыкдан багъалы бир зат да болмагъанын бирча чертгенди. Битеу халкъланы мындан ары айныулары, къолайлы келир заманлары да жалаңда миллет келишулюк, къарындаш байламлыкла сакъланырыкъларына, бир бирге билеклик этиу кюч ала барлыгына кёре боллугъу баямды.

Къабарты-Малкърны халкълары ёмюрлени теренинген бери да бирге жарашуулыкда жашап келеди, къыралны бек къыйын кезиулеринде да бир ниетли болалгъандыла, жууукълукъ, шуёхлукъ, къоншулыкъ жаны бла да бир бири бла къаты байламлыдыла. Ма аны биз багъаларга, къючлендирирге, айнытырга эмда келир тёлелеге осуят этерге борчлубуз.

Болсада арт заманда республиканы тутхучулугъуну мурдорун бузарга итингенле бардыла. Тарых шартланы сылтаугъа тутуп, халкъны юсгюрюк, ала миллетлени араларына сууукълукъ салырга, бир бирге ишеклик туудуругъа кюрешеди. Биз барысын да сабыр болурга, эслилики тас этмезге, миллетле аралы халла мяйла табакъла жукъа болгъанын, уллу сакълыкны излегенин, адамланы кёллерине терк тийген зат болгъанын ангыларга чакъырабыз.

Республиканы келир заманына миллетлени араларында ырахатлыкъ бла келишулюк бек уллу магъананы тутханын толусунлай сесе, КъМР-ни Жамауат палатасыны миллетле эмда конфессияла аралы халланы игилендириу жаны бла комиссияла аралы ишчи къауумуну уллу жыйылыууна къатышханла былай эсгертиле жарашдыргъандыла:

1. Къабарты-Малкър Республиканы къырал власть органларына бла жер-жерли самоуправление органларына:

- жамауат бла дайым байламлыкда болурга, миллетле аралы халлада чыкъган проблемалага бла жумушлага олсагъат эс бурургъа эмда шарт мадарла этерге;

- республикада мамырлыкны эмда аны халкъларыны араларында келишулюкню къючлендирир муратда информация-профилактика эмда ангылатыу ишчи дайым бардырырга;

- Россей Федерацияны Къырал миллет политикасыны 2025 жылга дери жарашдырылган стратегиясы республикада алжаусуз толтурулурун жалчытырга;

- басма органлада миллетле аралы ырахатлыкны бла келишулюкню къючлендирирге бурулган бериуле бардырырга, материалла басмаларга, бу ишге жамауат организа-

цияланы тири къатышдырырга, КъМР-ни халкъларыны мамырлыкны бла къураулулукъну жолунда алга барыуларында, айныуларында миллетле аралы келишулюк къаллай уллу магъананы тутханын юлгюле келтирип ангылатырга.

2. Право нызамны сакълануу органларына:

- миллетлени бир бирге юсгюрген, къаугъаланы къозгъагъан чакъырыула ючюн, экстремизм ниетли, эрттеги эмда шёндюгю ишлени терс кёрюзтген материалланы басмалау ючюн закон бла къаллай жууапха тартырга боллугъун ангылатыу ишчи бардырырга;

- миллетле эмда конфессияла аралы халланы сылтауу бла экстремизмге чакъыргъанланы ачыкълау ишчи къючлендирирге эмда аллайланы россейли законодательствога тийишлиликде жолларын кесерге.

3. Вузлагъа бла илму учрежденилагъа:

- тарых шартланы терс кёрюзтууге, иш этип тюрлендириуге къажау эксперт къауумла къуарарга, тарых ишлени илмуга таянып ангылатхан материалланы электрон эмда басма информация органлада дайым чыгъарып турурга;

- республиканы халкъларыны бурунгулу жашауларыны бек магъаналы кезиуери бла байламлы конференцияла бла семинарла бардырырга, алагъа тийишли федерал органланы эмда Россей Федерацияны башха субектлерини атлары айтылган специаллисте бла экспертлени чакъырырга.

4. Жамауат организациялагъа:

- эркинликсиз сходла бардыруудан керил болурга, шёндюгю законодательстводан арталыда таймазга.

5. Жаш тёлеге, социал сетьлени бла интернет-ресурсланы дайым хайырланганлагъа:

- социал сетьледе бир бирге юсгюрген чакъырыулагъа эс бурмазга, аланы олсагъат тохтатырга, бизге ата-бабаларыбыз осуят этген мамырлыкъ эмда къарындашлыкъ ниетлени жаб барырга.

Республикада жашагъанланы барысын да къаугъала къозгъарга кюрешгенлени болмачы хапарларына, ётюрюклерине эс бурмазга, халкъларыбызны араларында ёмюрледен бери келген тёлели огурулу къоншулукъну бла къарындашлыкны къаты къорууларга, бирлигибизни сакъларга чакъырабыз. КъМР-ни Башчысыны къулгъун болжаллы халда толтурган К.Кокков Къабарты-Малкърны андан ары тутхучу айныуун жалчытырга эмда алай бла республиканы хар адамны къолайын игилендирирге деп салган борчланы толтурур муратда бирирге чакъырабыз.

Къабарты-Малкър Республиканы Жамауат палатасы миллетле аралы халланы эмда республиканы жамауат-политика жашаууну башха ишлери бла байламлы сорууларыны сююуге, алагъа кёре къырал власть органлагъа тийишли эсгертиле жарашдырырга да хар не жаны бла да себеплик этерине ышандырады.

КъМР-ни Жамауат палатасыны миллетле эмда конфессияла аралы халланы игилендириу жаны бла комиссияла аралы ишчи къауумуну жыйылыууна бу адамла къатышхандыла эмда селешгендиле: КъМР-ни Жамауат палатасыны председатели **Хазратали Бердов**, КъМР-ни Жамауат палатасыны Советини келечиси **Владимир Кудавев**, Политика репрессиялагъа тюшгенлени ассоциациясыны таматасы **Маркс Шахмурзов**, «Малкър халкъны старейшинала совети» жамауат организацияны таматасы **Сабанчылары Исмайыл**, «КъМР-де мамырлыкъ эмда миллет келишулюк ючюн» жамауат биригуюн таматасы **Жантемир Губачиков**, Тарых эм маданият хазналары сакълануула себеплик этген «Къайсыннга жюз атлам» фонду таматасы **Тетуулары Хадис**, «Барс Эль» жамауат организацияны Къабарты-Малкърда бёлюмюню башчысы **Герийланы Абузев**, КъМР-ни Муслиманларыны дин управленийыны председателини орунбасары, КъМР-ни волонтерларыны «Къатындагыныга болуш» республикалы сабий-жаш тёлё жамауат организацияны таматасы **Алим Сижажев**, КъМР-ни Жамауат палатасыны Советини келечиси **Доти Бажев**, инвалидлик болушлукъ этиу жаны бла «Возрождение» Къабарты-Малкър жамауат организацияны директору **Гуппойланы Тимур**, тышындагы ата журтуларыбызны къайтыуларына себеплик этген «Пэрыт» («Авангард») Къабарты-Малкър регион жамауат организацияны правленини келечиси **Беслан Гагажег**, «Къабарты-Малкър Республиканы аьхаз доброволецлерини союзу» жамауат организацияны таматасы **Сергей Ягаоев**, КъМР-ни Адыг жамауат биригуюлерины координация советини председатели **Жияли Калмыков**, малкър халкъны жангырууна себеплик этиу жаны бла «Баш-Тёре» Къабарты-Малкър регион жамауат организацияны таматасы **Созайланы Баттал**.

Юбилей

Малкър поэт Табаксойланы Хасанны жашы Мухтар бу кюнледе юбилейин белгилейди. Ол Оггары Малкърда тууганды, ёсенди. КЪМКЪУ-ну орус-малкър бёлюмюнде окъуганды.

Уруну жолун Нальчикни Октябрь райкомунда башлаганды. «Чарс», «Чарх оюн», «Мен билеме...» деген наму китапланы авторуду. Талай жылдан бери «Эльбрус» китап басмада малкър бёлюмге таматалык этип келеди.

Ата журтха табынуу

Биринчи чыгъармаларындан окъуна малкър поэзиягъа керти поэт келгени туура эди. Къуанганла, махтаганла, сакълаганла да чыккъандыла. Нек деген, жазганы авторну Ата журт, тууган жер, адамлык, ийманлык деген сыйлы затлагъа къулук этгенин кёргюзтеди. «Чарсда» биринчи «Сокъур ёмюр» деп аталган къауум наму да аны айтады. Алайды ол тууган ёмюр – ненча керне сынадан адам улун! Революцияла, урушла, сюрююн...

«Малкърны оналты наму» да кеп ачыу сынатхан, тау этекледе элле тонатхан, сабийлени, къартланы, тиширеланы бирден жыйып, отха атхан бушуну юсюнденди. Биринде, 1957 жыл бла белгиленген биринчи кесегинде, хар не да оюлгуду – юйле, тирменле, гурбөжиле,

Ийнаныуну, ийманны эмда къайгырыуну бирлешиую

къалала, межгитле, кешенеле, тюр болгъан элле, сюрюлген къабырла... 1987 жыл бла белгиленген экинчи кесегинде уа – жангы юйле, жангы обала...

Малкър назмучуладан, лирика жигитни, керти адамланы, миллетни юсю бла болса да, кечгюнчюлюкню юсюнден кесини сёзюн айтмагъан жокъду. Кеп жазадыла аны. Хар ким – кесича, алай а – бирча, жарсыулу, ачыулу, бушуулу. Мухтарны да асламдыла аллай чыгъармалары: «Сормагъыз», «Биз таулу элле эдик», «Азат желлени жесири», «Мухажирле орамы», «Элли кер», «Ата журтха къайтыу», «Аланла

къыралы», «Сагъышла» деген эм башхала.

Улан сиймеклик ачы эсе да бирде, поэт атасы къой кютген Иричиге къайтханда, жарык ауазлы, орайдалы болады:

*Элимде баргъан жарыкъ тойну
Къарс къакъгъаны – азатлыкны къанаты,
Жырларыбыз – тарыхыбызны хаты,
Жыры барда, ёлмез миллетни аты, –
Шукур! Жырлайды бююн да Малкър!*

Жюрекден кетмеген тынгысызлык

Миллетге къайгырыуну темасы Мухтарны тынчайтмайды. Ол кеп намунада къайтады анга. Барады ёмюр адамы узун жол бла, кеси жюгюн жол жанында къоюн, башхаланы жюклерин тарта. Шайтан тюршча, къыйынды бу барыу. Не этинле «азатлыкны танымагъан тёлюле»? Бир керне бир билселе аны хычыуунлугъун, талпыныр эдиле анга.

Китапха ат ататхан «Чарх оюнда» лирика жигит жашауну Ибилис оюнла бла тенгешдиреди. Нартладан бизге дерне жетгенди чарх оюн. Тюрлюкню – терслик, кертини – кезбау, акъылны хыйла хорлагъанда, тау башындан (эс бийгинден!) тенгереп келген чарх малтар игисин, аманын да бирча. Къайдан билсин айыра? Сора аны тохтатырыкъ табыларымы арабызда?

... Къартла бары да тюрлюк
Бир кибик акъылманла:
«Беш да Тау Элим – юйюм!» –

*Деп, ёхтем айталгъанла...
...Жашла бары да тюрлюк
Бир кибик сейирликле:
«Беш да Тау Элим – юйюм!» –
Деп, отха секирликле... – деп жырыкъте.*

Игиликке бшаныу

Халкъны тилинден, дининден, адет-тёресинден, таурухундан, жо-

магъындан, жырындан, кюйюнден сора да, керек кюнде къадама болуп сөөллик адамы болургъа керекди дейди ол. Бу соруу а жууап излеп айланады арада:

*Нек болабыз гоняхлы, –
Къуллары эсек
Аллахны?*

Аны къайсыбыз да бербиз кесибизге, айтыр жерде тынгылап, къобар жерде олтуруп тургъаны-бызгъа ыразы болмай. Кече сайын а этебиз тилек, Аллаха айланьп. Алай аланы бары да то-

*бшанып, алай къарайма.
Назмула Малкърарымда
Мен жаннет жашау къурайма...*

Сиймекликке сый бере

«Сатанай бийче» – сиймеклик бла айырылуу, байны бла жарлы, чыдамлы бла тёрюмсюз шыгызы. Алайдыла, ийнаныу бла, ийман бла бирге болургъа излеп, сийгенле. Болурламы? Аралары жар эсе...

*Кел, чирик байны кёр:
алтындан ишленип –*

Къарачайда...

Жыр назмулары кепдо поэтни. Алада сиймеклик, жашауда, бирлеге кюй, бирлеге жыр такъдырады. Алгъышы да – алгъышланы бийги, жарсыуу да – алай. Жангылган а... Не эртте келебиз, не кеч къалабыз.

«Сиймеклик ийман», «Сенмисе терс?», «Мен сийгенча болмады, угъай...» деген жырла, автору унутулуп, халкъ ауузуна кечгендиле. *Жулдузум болуп*

*жандын,
Жангылдан туугъанма.
Сен сюесе да – жаным
Жанынга къурманды!*

Жашау ёрледе

Иги назмула жазгъан кеп башха ишледен къыйынды. Табаксой-

Алгъышлау

Усталыгъынга, фахмунга да къууанама, ёхтемленеме

Табаксойланы Мухтар халкъыбызны бек уллу шайырларындан бириди. Аны китапларын окъуй, усталыгына, терен билемине, фахмуна тамаша къаласа.

Бююнлюкде бизни тилибизде жазгъан быллай уллу поэт болгъанына мен бек къууанама, ёхтемленеме. Аны «Мен

билеме» деген китабы не уллу къырал саугъага да тийишли сунама.

Багалы Мухтар, тууган кюнюн бла алгъышлайма. Бу бийик фахмун таркъаймай, поэзияны сийгенлени къууандыра турурча аслам китапла жазаргъа Аллах къаруу да, заман да берсин! Кеп жаша!

«Акъ тойну» окъуй

Махтау, махтау Мухтаргъа,
Къууанайыкъ ол баргъа.
Кеси – батыр эмилик,
Кеп сёллери ёмюрлюк.
Бирин айт да, бирин кюй.
Жюрегимде барад той.
«Акъ тойну» окъуй туруп,
Къарс къагъама мен, туруп,

Той кёкден энген сунуп,
Тепсейме сиймек тойда,
Мени хорларыкъ къайда?
Табыларымы бир жайда,
Кёкде, жерде не айда?
Менме ол, дейди кеси
Бу акъ тойну иеси!
Мен да ийнандым анга,
Ол мени хорлагъанга.

ЗУМАКЪУЛЛАНЫ Танзила.

луп бармайды. Толлукъ эсе, ана тилеги толсун:
... Бызынгыда къарт

*анам,
Намаз эте, Аллахдан:
«Сакъла жерни палахдан!» –
Деп тилейди хар кече.*

*Ызындан а экинчи Тилегин къатлайды ол:
«... балама чыкъмазмы жол,
Уллу жашха – Гинязгъа,
Бир кюнчюкге, бирязгъа?»*

Бачиланы Хамзатха бла Мокъаланы Владимирге атагъан «Таулу устала» деген назмуда поэтни ауазы, сокъур ёмюрню туманындан къарагъан кюнча, таукелди:
*Уй, таулу устала,
таныулуду да къол ызыгъыз,
Тасыбыз – табылыр,
къуралырыбыз, барырыбыз алгъа,
Усталыкъ, хунерлик,
чемерлик таныгъан халкъыбыз
Хорлатмаз зорлукъгъа,
бой салмаз ёлюмге,
агалгъа!
Жашау иги жанына тюрлениргине, игилик хорларыгына ийнанмагъан тели болуп да къалыр. Бютюнча халкъ жырчысы.*

*Нартланы – аланланы
Жаратхан Аллах сюер,
– деп, –
Оюлган къалаланы
Тёлбюз къалар, сюер»,
– деп,
Умутчу болуп, алгъа,*

*къаласы (Ол жарлы деп билмез,
хатерли, сууалпы да болмаз),
Къатында уа факъыра, –
бу чойре жашауну баласы,
Артмагы да – тюрсюз –
ол, кёкден жаудурсанг да, толмаз...*

Сюйген а экиси да этедиле. Къадар къайсына оздурлугъу чарсадады: бири – базыныулу, бири – къармалыулу. Анга дарман бармыды?

*... Ийнанама: къайтыр,
сау этер жарамы Сатанай.
Ол мында болгъанда,
ийнана эдим мен жомакъгъа...*

«Акъ той» малкър тилде чынтты сиймекликке аталган бек фахмулу поэмады. Таулу тиширину ариулугъуна, адебине ыспас этеди поэт анда. Акъ къар а төсеп тошеди, къанаты тизгинле туудура:

*Сангача, Ююн шармы бир жаннга?
Кюннге, сенича, шо бир жан ушармы?
Соргъан болса, келип къалсы манга:
«Кюн, Ай, жулдуз да – сенси!» – деп къошарма.*

«Таулу жыр» бла башланады «Чарх оюн». Алай башланган жол а, сёзсюз, жашау ёрüne элтеди:

*Уч, азат жырым, жетерча
Жулдузгъа, Кюннге,
Айгъа,
Аланла эжиу этерча
Малкърда,*

ланы Мухтар Малкърны уллу поэтеринден бириди. Ата журтуну, элини, жамауатыны келлик кюнуне къайгыргъан, ата-бабаларыбызгъа ушап, эски жырлада айтылгъанча, жаратса – жанындан да бек сийген, кюйсе уа – жулдуз жарыгынлай ёчюлген, бар адамгъа тийишли сезимлени сынап, жашау ёрледе сыйы бла, ариу баргъан назмучу.

Бююн ол юлгюлю ююр таматады. Энейланы Жамалны кызы Мадина бла эки кыыз ёсдюргендиле. Тынгылы малкър тукъумла бла жууукълукъ жюрютедиле. Туудукъла уа аланы чексиз къууанчларыдыла.

Мухтар «Тёлбюзге» деген назмуун бизге атагъанды:

*Хар таулу кеси бир тауду,
Халкъ а – Къаф тауу – Кавказ!
Азатлыкъ деген – жашауду,
Къарачай, Малкър да сауду,
Бир болсакъ, душман да жауду
«Теплейим!» – деп,
къаныкъмаз.*

Керти поэт халкъны ауазыды. Мухтар, мындан ары да жолунг ачыкъ, узакъ, фахму жарыкълы, илхамлы болсун!

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Кьонакьбайлыкь

Шуёхлукъну, къарындашлыкъны кючлей

Бу кюнледе жамауат малкъар халкъны кьыраллыкь кьайтарылган байрамны белгилегенди. Аны чегинде республикабызга къарачайлы къарындашларыбыз жол салып келгенлери бютюн иги кёрюннгенин жашырмай айттайыкь. Жолоучулугъубузну мураты, дейдиле кьонакьла кеслери, Малкъарны жарыкь кюннөнде таулула бла бирге болурга эди, андан сора да, миллетни алгышларга, маданият байламлыкъланы кючлерге.

Кьонакьла уа хурметлери, сыйнамыслары жорюгенле барысы да, халкъны ичинде адеп-къылыкьны жайыуга улуу эс бурганла, Кавказда мамырлыкьны сакьлауга энчи кьайтыргьанла. Алагьа «Кьайсыннга жюз атлам» жамауат фондну башчысы Тетулань Хадис, махкемени келечилери Долинскеде Политика репрессияла сынагьанланы мемориалыны аллында

жарыкь тюбегендиле.

Эм алгьа жыйылганла барысы да Кязим хажини къабырына барып, дуа тутдургьандыла. Ызы бла мемориалга атлангьандыла. Култура араны таматасы Теммоланы Фаризат, алагьа малкъар халкъны сюрюн бла байламлы тарыхьндан шартланы билдирип, Орта Азияда бла Къазахстанда таулуланы урунуу ётюрлюклерини, Улуу Ата журт урунуу фронтларында кёрюзтген жигитликлерини юсюнден тынгылы хабарлагьанды.

Къарачай делегацияны атындан Урусланы Абдул хажи музейге саугьага халкъ уста Чанкаланы Расул хазырлагьан садакьны бла анга окьланы бергенди. «Кьайсыннга жюз атлам» фондну атындан аны башчысы уа келгенлеге малкъар халкъны жигит уланы Сотталаны Адилгерийни юсюнден китапны саугьалагьанды.

Ол кюн къарачайлыла жыйылып Черек районн-

га тебирегендиле. Анда Къашхатауну Маданият юйюнде байрам концертге къатышхандыла. Ызы бла элли межгитинде намаз къылганлагьа къошулгьандыла.

29 мартны уа къарындашларыбыз Огьары Малкъарга жораларга излеп, ары жол тутхандыла. Бурунгу ариу элибизни ахшы тёрелерин сакьлай, ала анда бу журтну ара межгитинде байрым жума намазда сюелип, жашуудан кетген ахшыларыбызны эсгергендиле.

Ол жолоучулукьны чегинде ала Шимал Кавказда аты айтылган хажини Цийкьанланы Мухадин бла да жолукьгьандыла. Намазлары онтогузунчу ёмюрде ишленген артада уа тозурап бусагьатда жангыртылган межгитини жарыкь отуларында этип табынгандыла Аллахха.

Кьонакьланы, белгилегенибизча, маданиятыбызга сейирлени улуду, ала аны айнытыугьа бек сакь кезден къа-

рагьан къауумдула. Былайда айта кетейик, онбеш адамдан артык делегацияны келечилери барысы да миллет кийимледе, миллет бёркеледе болгьандыла. Ол бек магьаналды, нек дегенде аллай затла белгилейдиле бизни улуу дуняда энчилигибизни, кесича айырмалылыгыбызны да. Ала Огьары Малкъарда бурунгу журтда Кюнлюмде, Абай къаланы тегерегинде суратлагы да тошуоп, аланы интернетсетьде жайгьандыла.

Элли ветеран советини таматасы Къазакьланы

Борис да кьонакьбайланы санында болгьанды. Ол келгенлеге кесини назму тизгинлерин саугьа этгенди. Ала мамырлыкьга, тюзлюкге, шуёхлукьга, тин байламлыкьлага аталганлары бла тынгылагьанланы жореклерине жетип, ахшы сезимле тутдургьанлары да хакьды.

Былай жыйылула кёллендиредиле, тауукеллендиредиле миллетни келечилерин, андан сора да, аллай торлю тобешиле Кавказда жашагьан халкъланы араларында шуёхлукьну кючлейдиле.

Бюгюнню кюнөде эмда изленген затладыла была. Аны ючюн биз энчи ыразылыгыбызны Катчиланы Халит хажиге, Теммоланы Фаризатха, Тетулань Хадисге, Къазакьланы Борисге, Уяналаны Азретге, Чегембайланы Камалъга, Байсыланы Хызыргьа, Этезланы Ануарга билдире кюебиз. Халкъыбыз узакьдан, жуукьдан келген кьонакьлага тюбегенден уллу кьыйынлыкь сынамасын бир заманда!

ЖАНГУРАЗЛАНЫ
Нажабат.

7 АПРЕЛЬ – САУЛУКЪНУ БИТЕУДУНИЯ КЮНЮ

«Этген болушлугъунгу хайырын кёзюнюгь бла кёрсенг, андан уллу насып кьайда»

Дуняда саулукулары бла байламлы кьыйынлыкълары болганла, жарсыугьа, кёпдоле. Аладан бир къаууму кесин жамауатха къошарга ийменеди, тартынады.

Бу датаны аллында биз, Нальчикде тери ауруулагы бакьган диспансери дерматология бёлюмюню врачы Бёзюланы Жамиялга тюбеп, ким биледи, ушагыбыз биреуге себеплик этер эсе уа деген акьылда бир къауум соруугьа жууап беририн тилегенбиз.

-Жамия, тери ауруулагы бакьган бёлюм жангы мекамга кёчгенине кёлпе къуанган эдиле. Бюгюнлюкде мында, бёлюмюнюде не тюрлениуле бардыла?

-Кертиси бла да, бери кёчгенибизни пациентлерибиз жаратхандыла. Палаталарыбыз, процедурныйлерибиз да тазадыла. Ауругьанны турган жери тап болса, анга дарман, ахшы сёз да иги жарашады.

Саулай бёлюмню алып айтсакь, мекамны биринчи къатысында жуукьган, экинчисинде уа хроникалы тери ауруулары болганлагьа багьабыз. Алгьын азыракь эдик да, энди тогуз врач болабыз. Аланы санында Залиханланы Залина, Байсолтанланы Марат да бардыла. Ишлерин иги билген ахшы специалистледи.

-Бюгюнню ушагыбызда псориазны юсюнден энчи айтсакь, жаз башы жетип, исси заман да жуукьлаша турады. Былай ауруулары болганла бу кезиуде бютюн кьыйналган сунама. Алагьа бир торлю амалла бармыдыла?

-Псориазлары болганлагьа жайда неда къышда бегирек кьыйынды дегере да билмейсе. Нек дегенде, сёз ючюн, бизге келип, эртден бери хронический аурууларына бакьдырып турганлагьа къарасанг, алагьа

жайда бютюн тынчыракь болганча кёрюнеди. Ол а жылы бу кезиуде ультрафиолетлени кёлпюго ючюню алай. Болсада бирлеге ала ахырысы бла да жарашмай да къаладыла. Бирсиледе уа ультрафиолетлени хайыры бла иммунитетлери игиленеди.

Шёндю псориаз бек жайылгьанды. Аны неден чыгып къалгьаны алыкъса саулай дуняда да толусунлай тинтилмегенди. Алагьа ата-аналары аурусала, башхалагы да андан кёчген суна эдик. Ол а кёбюсюнде алай болмагьаны тохташдырылгьаны себепли келген пациентлерибизге жуукь-ахлуларыны юслеринден сора да турмайды.

Алагьа бек кьыйынды. Кёбюсю кеслерин букьдуруп, ауругьанларын жашырыргьа излейдиле. Къалай дейим, билемидиле, сала тынлююп, къолларын бошлап къояргьа хазырдыла. Алагьа жамауат башха кезден къаргааны да жарсытады.

-Бу аруудан ахырысы бла да кьутулурга уа боламыды? Илмуда айтылгьанына кёре, ол адамда, компьютерде программа, сакьланганлай турады, алаймыды?

-Ол кертиси. Ремиссия болуп (аурууну жуукьлагьан кезиуде), ауруу бир кесекге жуукьлап къалса да, арта ол тюз да болган жеринден жангыдан чыгып къалады. Аны себепли, жарсыугьа,

жукьгьан ауруу болмагьанын, биреуден башхагьа кёчмегенин аныгьатыргьа, тошюндюрюрге кюрешебиз. Анга ийнансала, ышансала да, кёллери бир кесек кётюрюледди.

«Сен бу ишни нек сайлагьанса?» - деп, манга кёлпе сорадыла. Кесим сыйоуп келгенме мен бери. Этген болушлугъунгу хайырын, магьанасын кёзюнюгь бла кёрсенг, андан иги не барды?

Ауругьаннга бир къарагьанымлай окьуна, анга къаллай салын, кьайсы мазь, крем неда шампунь окьуна жарарыгьын кёзюнюгь билеп къояды. Ол манга жылыла бла келген сынамады. Сора ала арта ыразылыкьларын билдирип, атама-анамда да саулыкь тилейдиле. Андан уллу саугьа уа, айхай да, жокьду.

-Интернетде шёндю кёп торлю затны табарга болады, алагьа уа ышаныргьа керекми?

-Ахырысы бла да угьай. Бу ауруу бек кьыйын затды. Биреуге дарман болган башхагьа хата этди кьояды. Аны себепли доктор кермей, билмей, жукьну хайырланыргьа жарамайды.

Сёз ючюн, алгьаракьлада бизде бёлюмде бир кьыз жатхан эди. Ол аллай торлю затланы кёрюп, алагьа ийнанып, кеси дарман этерге кюрешген эди да, эти тюз да отда кюйгенча болуп, ала алай келтиргендиле бери. Ауруу ала тюрленнег кетсе уа, анга бютюн кьыйынды бакьгьан. Аны себепли Интернет хата этмей къойса, къуанырчады.

Кёп тери ауруу суукьлукьдан да чыгьады. Танзиллитлери, пилонифритлери, гастритлери барла да кеслерине сакь болурга керекдиле. Чапырыула бир-бирде онкологияны ышаны

жукьгьан ауруу болмагьанын, биреуден башхагьа кёчмегенин аныгьатыргьа, тошюндюрюрге кюрешебиз. Анга ийнансала, ышансала да, кёллери бир кесек кётюрюледди.

«Сен бу ишни нек сайлагьанса?» - деп, манга кёлпе сорадыла. Кесим сыйоуп келгенме мен бери. Этген болушлугъунгу хайырын, магьанасын кёзюнюгь бла кёрсенг, андан иги не барды?

Ауругьаннга бир къарагьанымлай окьуна, анга къаллай салын, кьайсы мазь, крем неда шампунь окьуна жарарыгьын кёзюнюгь билеп къояды. Ол манга жылыла бла келген сынамады. Сора ала арта ыразылыкьларын билдирип, атама-анамда да саулыкь тилейдиле. Андан уллу саугьа уа, айхай да, жокьду.

-Интернетде шёндю кёп торлю затны табарга болады, алагьа уа ышаныргьа керекми?

-Ахырысы бла да угьай. Бу ауруу бек кьыйын затды. Биреуге дарман болган башхагьа хата этди кьояды. Аны себепли доктор кермей, билмей, жукьну хайырланыргьа жарамайды.

Сёз ючюн, алгьаракьлада бизде бёлюмде бир кьыз жатхан эди. Ол аллай торлю затланы кёрюп, алагьа ийнанып, кеси дарман этерге кюрешген эди да, эти тюз да отда кюйгенча болуп, ала алай келтиргендиле бери. Ауруу ала тюрленнег кетсе уа, анга бютюн кьыйынды бакьгьан. Аны себепли Интернет хата этмей къойса, къуанырчады.

Кёп тери ауруу суукьлукьдан да чыгьады. Танзиллитлери, пилонифритлери, гастритлери барла да кеслерине сакь болурга керекдиле. Чапырыула бир-бирде онкологияны ышаны

жукьгьан ауруу болмагьанын, биреуден башхагьа кёчмегенин аныгьатыргьа, тошюндюрюрге кюрешебиз. Анга ийнансала, ышансала да, кёллери бир кесек кётюрюледди.

«Сен бу ишни нек сайлагьанса?» - деп, манга кёлпе сорадыла. Кесим сыйоуп келгенме мен бери. Этген болушлугъунгу хайырын, магьанасын кёзюнюгь бла кёрсенг, андан иги не барды?

Ауругьаннга бир къарагьанымлай окьуна, анга къаллай салын, кьайсы мазь, крем неда шампунь окьуна жарарыгьын кёзюнюгь билеп къояды. Ол манга жылыла бла келген сынамады. Сора ала арта ыразылыкьларын билдирип, атама-анамда да саулыкь тилейдиле. Андан уллу саугьа уа, айхай да, жокьду.

-Интернетде шёндю кёп торлю затны табарга болады, алагьа уа ышаныргьа керекми?

-Ахырысы бла да угьай. Бу ауруу бек кьыйын затды. Биреуге дарман болган башхагьа хата этди кьояды. Аны себепли доктор кермей, билмей, жукьну хайырланыргьа жарамайды.

Сёз ючюн, алгьаракьлада бизде бёлюмде бир кьыз жатхан эди. Ол аллай торлю затланы кёрюп, алагьа ийнанып, кеси дарман этерге кюрешген эди да, эти тюз да отда кюйгенча болуп, ала алай келтиргендиле бери. Ауруу ала тюрленнег кетсе уа, анга бютюн кьыйынды бакьгьан. Аны себепли Интернет хата этмей къойса, къуанырчады.

Ушакьны МОКЪАЛАНЫ
Зухура бардыргьанды.
Суратны ХОЛАЛАНЫ
Марзият алгьанды.

Сынам

«Америкалылары Кавказны юсюнден билимлери азды»

Кенделенде биринчи школну устазы Чочайланы Алини (Далхаты) кызы Фатима «Университет билимлери болгъан тиширююланы федерациясы» деген битеудуния жамауат биригиуно юсю бла «Ачык дуня» деп, Американы Бирлешген Штатларыны эм Россейни тиширююланы биригиу кыурагъан проект чеклеринде алгъаракъда АБШ-ыга барып келгенди. Ол проект окъуду, билим бериуде эки кыралны амалларын, методикаларын да тинтип, кыйсы тап келише эсе да, аны хайырларына онг бередиди.

Фатиманы юсюнден кысха билдирю: КМКУ-ну биология факультетин бошагъанды. 2011 жылдан бери Кенделенде 1-чи школда ишлейди, аспирантурада окъуйду. Химиядан кыошакъ билим алгъанды. Ол «Федерация женщин с университетским образованием» МОО-ну келечисиди, былтыр КМКУ-ни ахшы устазларындан биринчи грантка кёргозюлгенди.

2016 жылда уа Элбрус районда конкурса «Бек иги устаз» деген даражалы атха тийишли болгъанды. Ол анда Жер-жерли управланыны советинде жаш тёлю палатада таматаны орунбасарыды. Школда «Знаменательная химия» атлы кружок ачханды.

Бу кюнде анда билген затларына кёре таулу кызыны ишлеген жеринде мастер-классы бла конференция кыурагъандыла. Анга таматала кыатышхандыла. Ол оюн халда барганды. Устазны айтханына кёре, ол мында лидерлени-алчы адамланы, устаз а алай болурга керекди, хазырлагъан фондну президентни Сэм Поттоликюну быллай дерсинден элементлени хайырланганды.

Ызы бла Фатима узакъ кыралда кыалай

кыонакбай болгъанындан, анда не кёргенден хапар айтханды, жыйылгъанлары сорууларына жууап этгенди. Ол: «Университет билимлери болгъан тиширююланы федерациясы» битеудуния жамауат биригиуно Россейде вице-президентиди, Кенделенде музейни директору Энейланы Лидия эм школ таматам Диналаны Тамара «Ачык дуня» деген проектни юсю бла Америкага барырга мени сайлагъанларына, керек кыагъыланы жыярга, кыурагъа, жарашдырырга да болушханларына бек ыразыма», - дегенди.

Школну директору Диналаны Тамара да Лидия Адыхановнага бу конференцияга кыатышханлары барына да ыразылыгын билдиргенди, бу сынау алышыу шартны юсюнден кесини оюмларын айтханды.

Педагогика илмуланы доктору Энейланы Лидия, шарт юлголе келтирип, устазланы ишлери кыйын эе да, кыаллай бир терең

тургъанбыз. Анда Блек бла Шерини ариу юйлеринде тургъанма. Бизни кыонак этерикле аэропортда сакълап тура эдиле. Кесими отоум, ванна, юйлер, арбазлары да ариу, жарык адамла.

– **Билим бериуде хайырларына неге юйрендигиз?**

– Биз кыатышхан STEM программа ишлегенли онбеш жыл болады. Аны Американы университет билимли тиширююларыны ассоциациясы кыурагъанды. Ол Петербургда А.И.Герцена атлы педагогика институту бла байламлык жюрютеди. Программаны борчу – эр киши сабийледен арха кыалмай, кызычыкъланы, ала келлик кюнде анала боллукъларын эсге ала, не тюрлю жаны бла да жашауга юйретиргеде.

Тиширюу сабийлеге артык эс бурулады ол проекте. Флоридада биз аллай ассоциацияны келечилери бла тобеп, ушакъ этгенбиз. Аны муратларындан бири – ёксюз студентлеге болушууду. Алага деп Японияда фонд кыурагъанды, онбеш жыл ишлейди: экинчи курсдан башлап, окъууну бошагъынчы ёксюзле андан болушлукъ алып турадыла.

«Университетде тиширюла» атлы америка ассоциацияны келечилери – Сарасота бёлюмно экс-президенти Мардж Остром бла бусагъатдагы таматасы Ширли Рид жай айлада кызычыкыла бла байламлы проектлени, аланы математика, физика, химия илмулага бла оюм этерге юйретуно юсюнден айтхандыла.

– **Школлада уа болгъанмысыз?**

– Бир кюн Мексикан богъазны тинтген профилини классда болгъанбыз. Тенгиз сууда кызыл хансла жайылып, жаны болгъан затлага хата этдиле да, ала ёлпю барадыла деп, 12-чи классха жюрюген сабийле аллай проблеманы тинте эдиле. Алага «тамата классланы студентлери» деп да айтадыла. Аланы школга жюрюк тургъанлай, вузда да окъур амаллары барды.

Иели школда мени сейир этдирген – хар классны уллу терезелеринден кыарап, анда бола тургъаны ким да кёрючады. Кыаты низам жокуду, устаз дерседе таянып, сабийле да кеслери сойген жерледе, кими кыалый сойсе, алай олтуруп окъууларын кёргенме.

Информатика дерседе эдик да, анда сабийле аш-азык жаны бла программа кыурай эдиле. Анга кёре, ашарыкыны атын жазсанг, аны этерге не керек болгъаны чыгады. Гитчеле кеслерины башха проектлерины ослеринден да айтхандыла. Аланы спорт, сурат алыу, этиу, жыр айтыу дегенча затла бла кюрешир онлары да асламды. Скаут

кымылдуу да айныды.

– **Кесинг окъутхан предметден дерседе уа болгъанмысыз?**

– Ол жаны бла доктор, биологияны, океанологияны да профессору Сандра Джилхерст бла тобешуу эсде кыалганды. Ол суу ётмеген кыумачны тинте, аны жуугъанда окъуна гитче пластмасс кесекчиликле сууга тыошдиле да, Мексикан залиуде жаны болгъан затланы улайдыла деп, кийген кийимгиз неден болгъанына эс бурурга керектин белгилегенди. Электрон микроскопну да анда кёргенме.

Флоридада Мэри Селби атлы ботаника терек бахча барды. Анда 20 мингден аслам зат ёседди. Анда да кёп жанды зат кёрюк онгум болгъанды.

– **Американылары жашауларында неге сейир этгенсе?**

– Ачык адамладыла. Ашлары башхады. Карамель, арахис, кертме, тахта кёгетле бла кыуурулгъан тауукъ бла сыйлагъанда, талысы, тузусу да бирге тийишген аш сейир кёрюнгенди. Дагыда анда чайны, кофени, бош сууну да уллу кружала бла ичедиле, ичине буз атып. Бек кёп ичедиле суу. Анга юйренген кыйын эди манга. Тамагъымы да аурутхан эдим (кюледди). Андача татыулу мороженый да бир заманда да ашамагъанма.

– **Бизни юсюбюзден, Кавказдан ала не биледиле?**

– Зат да угъай. Мен анкетамда харам затны ашамазлыгъымы жазгъан эдим. Аны селтауун соргъанларында, муслийманна дегенинде, сейир этгендиле. Малкълары болгъанымы, кыайда жашагъанымы, картада да кёргозтуп, айтхандымы, кыайтарып-кыайтарып: «Сора сен оруслу тойюлмюсе?» – деп сора эдиле.

– **Энтта да кыайтыркымы эдинг ары?**

– Билмейме, болурму аллай онгум. Алай Америкада болгъаным мени ич дуниямы тюрлендиргенди.

МУСУКАЛАНЫ Сакинат.

Байламлыкыла

«Табийгъатыгъыз – алаамат, адамларыгъыз а – огурулулула»

Архангельск областыдан школчула устазлары бла республикабызны кёре келгендиле. Ала Чегем чучхурлада, Чирик кёлню жагъасында, Минги тауну тийресинде да болгъандыла. Нальчикде уа тарых магъаналы жерлени жокълагъандыла, ол санда Уллу Ата журт урушда ёлгенлени, 115-чи атлы аскер дивизияны, Афган кызауатха кыатышханлары эсгермелерине, «Аскер махтаулукуну шахары» стеллагъа гюлле салгъандыла.

Кыонак школчула Урушну, урунуу да ветеранларыны Нальчик шахар советинде тобешууге да кыатышхандыла. Биригиуно таматасы Абдулаланы Мустафа, ары келген башха ветеранла да сабийлеге республикада жашагъан адамланы юслеринден кёп хапар айтхандыла, сорууларына жууапла да бергендиле. Тобешуу 28 мартта бардырылганы себепли Малквар халкыны жангырлууну кюню бла байламлы да сейир шартла келтирилгендиле.

– Бери келирибизден алгъа, Кавказда кюркчулууду деп, тыярга кюрешгенле да болгъандыла. Бир бирле сабийлерин иймей окъуна кыойгъандыла. Алай мында ырахаты болгъанын кёрдюк, курорт шахарыгъыны бек жаратханды. Адамларыгъыз

а кыаллай огурулулула! Кыайры барсакъ да, бизге бек иги боладыла. Биз кесибизни жомакъда тургъанча кёребиз, келгенибизге арталлы да сокъуранмайбыз, - дегенди орус тилден бла литературадан устаз Мария Кравцова.

Ол «Аскер махтаулуку: Архангельск-Нальчик бир тизгинде» деген проектлерины юсюнден да айтханды. «Уллу Ата журт урушну отун бизни жерибиз да сынагъанды, фронха аслам адамыбыз кетгенди, кёлле юйлерине кыайтмагъандыла. Аланы унутмау бизни борчубуду. Кыабарты-Малкварда Ата журтубузну азатлыгы ючюн жоюлгъанлары унутмагъанларын кёргенбиз. Алага аталып ишленген сыйлы эсгертимеледе болуп, жигитлеге баш уруу бизге уллу намысыды», - дегенди устаз.

Архангельскни школчулары Нальчикде бир-бир мектепле бла байламлыкыла кыурагъандыла. Аланы проектлери кёшулуруга 11-чи номерли школ да сойгенди. Кыонакыла анда да болгъандыла, окъуучула, директор, устазла бла да сёлешгендиле, газет чыгаргъанларын, аны бетлеринде 2018 жылны сентябрь айындан башлап, Кыабарты-Малкварны, Нальчикни юсюнден да кёп материал бас-

малагъанларын айтхандыла.

Мен школчула бла ушакъ этгенинде, ала бу жолу-чулукъларын бир заманда да унутмазлыкъларын белгилегендиле. «Солу паркыгъызда бир таш барды да, тауругъа кёре, анга кюлюнг бла тийип, мурат этсенг, ол толгъан этеди. Биз бери дагыда кыайтырга онг чыгарын тилегенбиз», дегенди 8-чи классны окъуучусу Полина Алексеева.

Аны тенги Татьяна Кислова уа бери тебирегенинде, бир кесек кюркчаракъ болгъанын жашырмагъанды. «Болсада шахарны орамларында эркин айланырга боллукъду. Хыны этгенге тобемегенме.

Бир затны сорсанг а, жик-жиги бла айтып анылатырла, аны кый – ашыргъан окъуна эгерле. Тёрегенге-башха кыарасанг, кёзлеринг, жюрюгинг да кыуанадыла. Сизни республикагъызыны юсюнден айтылгъан осал хапарла ёторюк болгъанларына тошонгенди», - дегенди.

Ол жон базарда багъаланы учулукъларына, таулу хычинлени татылулукъларына сукъланганды да айтханды. Прохладныйде болгъандан сора, кыонакыла юйлерине кетгендиле.

ХОЛАЛАНЫ Марзият.
Суратны автор алгъанды.

Сейр адамла бла тобешиле

«Тохтап кьалырзъа акъылымда да жокъду»

Ёзденланы Кямалны жашы Маратны юсюнден мен социал сетьлени биринден билгенме. Анда кьарачайлы жаш сейр рекорд тохташдырганын сюзэ эдиле. Жазда ол алтаулан олтурган 4-тонналык Lexus машинаны, боюнуна темир трос тагып, 10 метрге дери тартханды.

Кюз артында уа Москвада алай бла эки машинаны 13 метрге элтгенди. Кёпле айтырла самолётланы, поездлени кымылдатханла да бардыла деп, алай ол адамла аркъалары бла тартадыла. Маратны энчилиги уа недеди десегиз, ол 3-миллиметрлик темир тросну боюнуна тагып, алай бла тепдиреди.

Башда айтылган рекордла бла чекленип кьалмай, Ёзден улу 15 мартда кезиулу атлам этеди. Харкюнлюк жашауда уа ол ишге

жюриюдо, юйор ёздюреди. Ол «Сильная Россия» спорт жамауат кымылдауу СКФО-да координатору, КьЧР-ни Айырыу комиссиясыны келечисиди. Сентябрьде КьЧР-ни Халкь Жыйылууна депутатха айырылып муратлыды. Биогонлюкде республиканы жаш спортчуларына болушлукь этгенледен, аланы кёллендиргенледен бириди. Ол себепден даражасы да бийикди аны таныгьанланы араларында.

Аны Кьабарты-Малкьарда да кёпле биледиле, намысын да кёредиле. Ол халкьызыны жырчылары, спортчулары бла да шубьлукь жюриютеди, терк-терк кьонакьга да келе турады. Ма бу жол да аны бери шубьлары чакьырган чакьда тобешип, ушакь этер онг болгьанды.

- Кёп болмай тохташдыргьан дунья рекордуну юсюнден да айтсанг эди.

- Мен юйорюбюзде бек гитче эдим. Атам бла бек кьаршы болгьанма. Тогуз жыл чакьлы болады ол дуньясын алышханлы. 15 мартда уа аны тугьан кюнюдо. Жангы рекордума да ол кюн жетиширге муратланганма. Чырмылтынларым кеслерин билдиртип башлагьанлары ючюн кьоркьама сёзюме ие болалмай кьалама деп.

Алай бла, 14 мартны ингинде ахыр капельницамы бошап, экинчи кюн Архызгьа келеме. Анда мени Гиннесни эм Россейни рекордла китабыны келечилери бла бирге юч Lexus машина сакьлайдыла. Аланы ючюсюно ауурлукьлары 8 тонна 100 килограммгьа жетгенди. Сора 3-миллиметрлик темир тросну боюнуна тагыадыла.

Кьатымда Александр Пересвет эм доктор суюелдиле. Медицина ишчини кьолунда нашатырь спирти. Башлайма. Тартама-тартама, машинала тепмейдиле. Дагыда бир ненча керё кереме. Болмайды. Бир жукь да ангыла-ялмайбыз не болгьанын. Эсиме уа кьарыуум менден ахыры бла да кетген сунама.

Сора алайда суюелген жашла-

дан бирине ортадагы машина жеринден тепмезча режимде тургьанына ишекликке келеди. Кертиси бла да, ол айтханча болгьаны ачыкьланады. Жангыдан башлайма. Болсада кючюмо бир 60-70 проценти кетгенин ангылайма.

Алай артха жол аз да жокь эди. Жангыдан кьарыууму жыйып, рекордха атланама. Жанымда суюелген Александр Пересвет белгилегенге керё, трос жукь кьан тамырларымы басханы себепли 7 метрни ётгончо эки керё терен жукьгьа кетип кьайтышханма.

Доктор нашатырь спиртни бурнума тутханлыкьгьа, боюнумдан тросну бошлайыракь этмесем, аны ийиси мыйыма жетмегенди. Ма алай бла 7 метр 38 сантиметрге дери жетгьанма. Александр арта санга экинчи сертификат да берирге боллукь эди, жукь арасында тохташдыргьан рекордха деп кюлгенди. Алай бла бу жетишимими атама жоралаганма.

- Бу жораланынг бла чекленирге деймисе?

- Тохтап кьалыр акъылым жокьду. Алай бир аз кьарайым, башхала да не бла сейирсиндирликтерин керейим.

ТАПСАХАНЛАНЫ Амина.

- Марат, сен бу кючюню сынаугьа не себепден киришгенсе?

- Былтыр манга кьонакьгьа Гиннесни китабыны Россейде эксперти болуп тургьан Александр Дубровин-Пересвет келеди. Биз шубьлабыз. Мен аны юсюнде акь кирпичлени ууатып тургьанма. Ол кеси да эки керё рекордмениди сагьыналган китапны. Эрттеден да мени сынаргьа сойюп тургьаны себепли Архызгьа атланабыз. Ары

жетгенибизлей, ол машинаны тепдирип бир кёрчю дейди. Сора манга да сейр кёрюнеди аны айтханы. Тросну боюнуна атып, кьарыууму сынайма. Машина жеринден тынч кьымылдайды.

Андан сора Москвада эки машинаны тартыргьа заявка береме. Манга дери аллай ауурлукьну тартханла да бар эдиле, алай аланы рекордлары 10 метрден аз аслам эди. Мен а эки Lexus машинаны 13,5 метрге дери элтеме.

- Аллай ауурлукьланы тартыу

саулукьгьа хаталы туююлмюдо?

- Аркьамда юч чырмылтыным барды. Алай ала эрттеден кууралган затладыла. Ауурлукь ючюн кьыйнамайдыла, жаланда сууукь этерге жарамайды. Шёндо аладан багьыуу бла кюрешеме. Мында Нальчикде кесибизни тукьумдан аламант специалист барды. Аны бла бирге эки чырмылтынны капельницаланы хайрылануу бла кьургьакьсытып, жокьгьа жетдире турабыз.

КОНКУРС

Отдан сакьланыугьа чыгьармачылыкь кьарам бла

КьМР-ни От туююуге кьажу-кьутхаруу службасында республиканы окуучуларыны арасында чыгьармачылыкь конкурсла бардыруу тереге айлангьанды. Бу жол а сабийле от ёчюлтуючюлени жигитликлерин кёргозторге эмда от бла хайырлангьанда сакь болууну жорукьларын ачыкьларгьа керек эдиле. Бу кюнледе уа службагьа конкурсантла да чакьырылып, аны эсеплери чыгьарылгьандыла.

Бу жол эришулеге республиканы школларыны 5-8 классларыны окуучуларындан 500-ден аслам иш кёлгенди. Аладан а гитче керёмюч да кьуралгьанды. Сёз ючюн, алада кёл кьатлы мекямгьа ушашдырылып хазырланган макетни, аны терезинден от ура, от ёчюлтуючу уа адамланы кьутхарыргьа бара тургьанын, картондан энчи машиналаны эм кёл башха тамаша ишлени кёрюрге боллукь эди.

Жаш фахмуланы алгьышлай, службаны башчысы **Анзор Карданов** окуучу-

лагьа, аланы ата-аналарына эм устазларына эришулеге кёллерин салып хазырланганлары ючюн ыспас этгенди. «Жарсыугьа, республикада от туююулени асламы сабийлени хылиликлерини хатасындан боладыла. Бу конкурс а ёсөп келген тёлую билимин игилендирирге, быллай жарсыулу ишлени азайтыргьа себеплик этер деп бек ышанабыз», - дегенди

ол. Ызы бла саугьалау башлангьанды. «Отдан сакьланыу - сабийлени кёзлери бла» деген бёлюмде бек айырмалыгьа Бабугент элли орта школуну 5-чи классыны окуучусу **Башийланы Фатиманы** иши саналгьанды. «От ёчюлтуючу - жигитлени усталыгьы» деген бёлюмде уа биринчи Нарткьаланы 2-чи номерли школуну 6-чи

классыны окуучусу **Тамерлан Бляшев** болгьанды. Эки номинацияда да биринчи юч жерни алганлагьа саугьагьа китапла, спорт керекле, татлы ашарыкьла да берилгендиле. Дагыда конкурсха тири кьатышханлары ючюн 50 окуучу, айырмалы сабийлени хазырлагьан устазла да диплолла бла белгиленгендиле.

ТИКАЛАНЫ Фатима.

Кадастр палата Консультацияла, келешимле жарашырыу

Бурунгу жылдан башлап, Кьабарты-Малкьарда Кадастр палата мюлкюно регистрациясын этерге суюенлеге керек болгьанын айтдыла. Аны ючюн белгиленген тарифлеге керё хакь тёлөнеди. Консультация алыргьа суюенле бу телефон номерге сёлешсинле: 40-96-67.

Эсге сала айтсакь, Кадастр палатаны специалистлери буйыл жеринден тепдирилмеген ырысыны хайырлануу бла байламлы соруулагьа жууапла берир муратда ыйыкьга бир керё «Исси ыз» кьурайдыла. Консультацияла эрттенликде сагьат ондан кюндюз онекиге дери бардырыладыла. Аны телефон номери былайды: 8(8662) 93-00-17. Электрон формада уа «Исси ыз» кюн сайын ишлейди.

МАГОМЕТЛАНЫ Сулейман.

Табылган затпа

Тарыхыбызны
тилсиз шагъатлары

Балта – энди биз билебиз бу зат агъачны кесерге, жонаргъа, жарыргъа жассы жютю ауузлу болгъан, бирси жаны уа сап салыргъа тешикли ишленген, агъач саллы темир керек. Ол тюздю. Алай муну тюрлюери болады. Сёз ючюн, жомакълада алтын, кюмюш балта дейдиле.

Таш балта деп да барды. Суратда

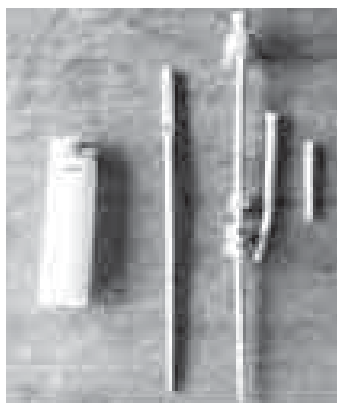

экиси аллайладыла, бири биринден аз уллуракъ. Была таш ёмюрледен къалгъандыла. Алимле аланы былай бёледиле: эки миллион бешюз минг жылдан башлап бизни эрагъа дери, беш-юч минг жылгъа дери. Табылгъан а Акъ-Суу тийресинде этилгендиле. Сора эркин айтыргъа боллукъду ол заманлада да ата-бабаларыбыз бу жерледе жашагъандыла деп.

Биз – буруну иничке эм жютю болуп аберини тешерге жарагъан саллы керек. Бурунгуда аны чарыкъла, чабырла эм башха зат тикгенлеринде хайырлангандыла. Адам улусу темирден да алгъа багъыры ишлегенди. Ол заманда андан бизле хазырлагъандыла.

Анга кере уа тишируула чачларын жыйгъанда хайырланган тюрреуючле. Алагъа чач тюрреуючле дейдиле. Экинчи суратдагыла уа биз бла чач тюрреуючдюле. Эсигизге салып къояйыкъ, багъыр ёмюрлеге бизни эрагъа дери 3500-1200 жылла киредиле.

Садакъ – жаягъа бау тартылып, энчи окъланы атар ючюн ишленген эрттегили сауут. Аны огъуну бурунда жютю темири барды. Айтылгъан ёмюрледе уа ол затланы багъырдан ишлегендиле. Суратдагы эки гитче затчыкъла аладыла. Была да Акъ-Суу

тийресинде табылгъандыла.

Сюнгю-агъач - таякъ формалы жютю таш неда темир учлу сауут. Ушкочну быргъысыны къыйырына бегитирча ишленген, чанчылуучу жютю затха сюнгю дейдиле. Бу суратда сиз аны да кёресиз. Ол темирден этилгенди. Кёп жылланы топуракъ тюрбюнде тургъаны хатасындан тот болуп ашалгъанды.

Бирси суратдагы эки тегерек зат

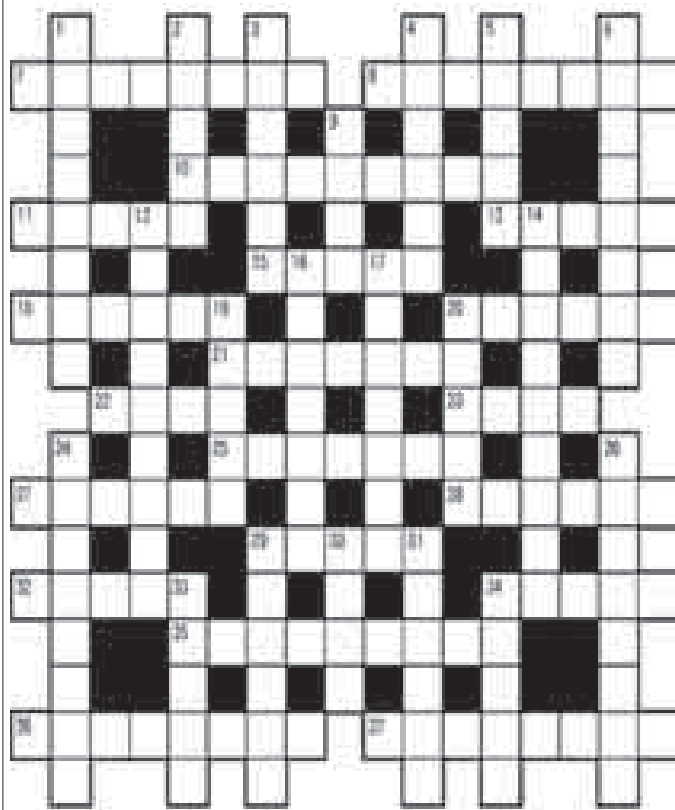
а **буунулукъладыла**. Алагъа билезик дейдиле. Къарачай-малкъар халкъ жырлада былай айтылады: «Алтын билезикле юздюрюн. Жугъутурну жухдан жюздюрюн», - деп. Бу билезикле да багъырдандыла. Акъ-Суу тийресинде табылгъандыла. Ала да багъыр ёмюрледен бери сакълангандыла.

ОСМАНЛАНЫ Хыйса.

СЁЗБЕР

ЭНИНЕ: 7. Адамгъа ауруу тапдырган узун къурт. 8. Тилеп айланган. 10. Бусагъат дуняда акъылдан багъалы кёрюннген зат. 11. Сыйлы китап. 13. Эшекни кюлде оюну. 15. Тахта кёгет. 18. Таш хуру. 20. Сейирлик. 21. Аллаха махтау салгъан. 22. Къарангыда адамбулас кёреди. 23. Къарачайлыла суратха алай айтадыла. 25. Соймеклик жырла айтыучу. 27. Озгъан ёмюрню экинчи жарымында тау элде ашханалада аллай жазыу болуучу эди. 28. Анасы къабартылы болгъан француз жазыучу Ромен 29. Искусство малкъарча. 32. Юй къанатлы. 34. Сынчыкълаган адам. 35. Бир жанына бирча къачу. 36. Ауур сынау. 37. Керексиз къайгы этиучю адам.

ЁРСИНЕ: 1. Сабийни кечиндириу. 2. Аякъ кийимни тюрбю. 3. Солургъа таяныргъа боллукъ жер. 4. Мал кютюлген жер. 5. Ат чапса, ол да желде учады. 6. Душманнга жара салалыу. 9. Эр киши сабий. 12. Эркинлик алыу. 14. Аны этсенг, иш тынгылы болмайды. 16. Сууну кесине тартхан терен жери. 17. Къумач. 19. Малкъар жашла къурагъан, халкъны тарыхын жыйгъан биригиу. 20. Терекни тюрлюсю. 24. Артыкъ халаллыкъ. 26. Ёлгенни юсюнде эфенди. 29. Жалгъан дау этип, жууукъ адамына азап чекдирген. 30. Эрттегили таулу. 31. Тенгизни «къанаты». 33. Бек кёп адамлы къырал. 34. Мал кютерге тап жер.

ГАЗЕТНИ 38-чи НОМЕРИНДЕ БАСМАЛАННАН
СЁЗБЕРНИ ЖУУАПЛАРЫ:

Энине: 1. Мамырлыкъ. 6. Шахайп. 9. Маркс. 10. Ташкёмур. 11. Адам. 12. Акат. 13. Рейн. 15. Омурау. 18. Жырна. 19. Къабарыкъ. 21. Трам. 22. Ай. 23. Атаул. 25. Оракъ. 30. Танк. 32. Тала. 33. Керох. 35. Урчукъ. 36. Аперимлик. 37. Ёлет. 39. Узбекстан. 40. Къазауат.

Ёрсине: 1. Мемориал. 2. Ышканы. 3. Къадар. 4. Ант. 5. Башкъарма. 6. Шуёхлукъ. 7. Айран. 8. Почта. 11. Аманат. 14. Умутла. 16. Абирек. 17. Арыкъ. 20. Къазахстан. 24. Атайпыс. 26. Урунуу. 27. Фрунзе. 28. Жайлыкъ. 29. Кавказ. 31. Карка. 34. Рулет. 38. Ау.

Рейд

Тирликсиз къалып къалмазча

Кёп болмай Россельхознадзору Къабарты-Малкъарда эм Шимал Осетия-Алания Республикада Управлениясыны битимлени карантини, урлукъчулукъ эмда урлукъну качеству жаны бла бёлюмюню келечилери сатыу-алыу жерледе рейд бардыргъандыла. Аны чеклеринде соханны урлукъгундан бир кесеги Россельхознадзору Къабарты-Малкъарда референт арасында тинтиуге жиберилгенди. Анда аны

качествосун белгилерикдиле.

Ведомствада айтханларыча, документсиз сатылгъан ууакъ урлукъланы алганла тирликсиз къалыргъа боллукъдула. Ол себеден кеслерин сакъларгъа сыйгенлеге Госсортомисияны сайтында Россей Федерацияда хайырланыргъа жарагъан эл мюлк битимлени табаргъа боллукъдула. Анда сортланы эмда гибридлини тюз атлары жазылады.

Учредитель: Къабарты-Малкъар Республиканы Парламенти бла Правительствосу

Баш редактор
АТТАЛАНЫ Жамал

РЕДАКТОЛЛЕГИЯ:

ТЕКУЛАНЫ Хауа (баш редакторну орунбасары),
ЖАНГУРАЗЛАНЫ Нажабат
(баш редакторну орунбасары),
ТОКЪЛУЛАНЫ Борис (жууаплы секретарь),
МОКЪАЛАНЫ Зухура,
МУСУКАЛАНЫ Сакинат,
ТИКАЛАНЫ Фатима,
УЛБАШЛАНЫ Мурат.

ТЕЛЕФОНЛА:

Редакторну приёмный - 42-63-01. Баш редакторну орунбасарлары - 42-38-21, 40-04-82. Жууаплы секретарь - 42-66-85. Секретариат - 40-93-62. Корректорла - 42-63-52.

Газет Басманы эм асламлы информацияны эркинликлерин къоруулау жаны бла Къабарты-Малкъар регион инспекцияда 2016 жылда 19 декабрьде регистрация этилгенди.

Регистрация номер — ПИ № ТУ07-00118. Индекс - 51532

Газетни басмагъа "КъМР-Медиа" ГКУ-ну компьютер службасы хазыр этгенди.

Газет "Тетраграф" ООО-ну типографиясында басмаланганды. Нальчик шахар, Ленин атлы проспект, 33

Номерге графикге кере
19.00 сагъатда къол салынады.
20.00 сагъатда къол салынганды.

ГАЗЕТНИ НОМЕРИН
ЧЫГЪАРГЪАНЛА:

Байсыланы Марзият - дежурный редактор; Кетенчиланы Зульфия, Кучукъланы Сафият - жууаплы секретарьны орунбасары; Геляланы Валентина - (1,2,3,11-чи бетле), Токулманы Салим - (4,12-чи бетле), Ахкёбекланы Жаннета - (9,10, -чу бетле), корректорла.

Тиражы 1411 экз. Заказ № 302

Багъасы 15 сомду.

РЕДАКЦИЯНЫ ЭМ
ИЗДАТЕЛЬНИ АДРЕСИ:

360000, Нальчик шахар,
Ленин атлы проспект, 5

электрон почтасы:
elbor_50@mail.ru